

Budai Hírfár

A B. Zs. H. Budai Körzetének Havi Lapja * 2023. December-Január * 5784. Kiszlév-Tévet-Svát * XV. évfolyam 9. szám

Dr. Verő Tamás:
Apokalipszis
1. oldal

Imaidők
2. oldal

Jahrzeitok
3. oldal

Zucker-Kertész Lilla:
A béke hangjai...
4. oldal

Menachem Keren-Kratz:
Magyar hátterű rabbik... II.
5-6. oldal

Bea Bar Kallos:
Hannával azonosulni
6-7. oldal

Sámuel Péter:
A kamaszergényről minden
korosztálynak
7-9. oldal

Vermes Nikolett:
A magyar zsidó család...
9. oldal

Pichler Zsófi:
A legkeserűbb „mindig
szeretni foglak”
10-11. oldal

Szédlítő ütemben zajlik
a népmozgás Európában
11-12. oldal

Meghalni jönnek a világra
13. oldal

Nem adják fel...
14. oldal

A Mieve Klub programajánlója
Segíts Te is!
15. oldal

A Mieve Klub
decemberi-januári programja
16. oldal

Apokalipszis

Mi történik velünk? Eltelt több mint, egy hónap az október 7.-ei szimhát tórai támadás óta, háborúban áll Izrael, háborúban áll a zsidó nép. Néztük az elborzasztó, szavakkal elmondhatatlan retteneteket, a gonoszság, a gyűlölet legmagasabb fokát, családokat mészárosoltak le, településeket tizedeltek meg, és egy egész népet tettek lelki sérültté. Magukkal ragadtak kicsi csecsemőket, időseket és fiatalabbakat, és azóta is túszként tartják fogva őket, több százukat (és csak reménykedhetünk/reménykedünk, hogy életben és egészségben vannak). Picit magunkat is siratjuk: körbe nézünk, és a világon mindenhol zsidó ellenes utcai felvonulásokat látunk, antiszemita támadások sokaságának lehetünk tanúi, és nem látjuk a kiutat, a nyugvó pontot, a biztos lakhelyet. Azaz most furcsán érezzük magunkat, mert Magyarországon, itt Budapesten mások a viszonyok, mást tapasztalunk, mint a környező, és a távolabbi országokban.

Sohasem jutott eszünkben, hogy népünk hazája, Izrael állama az otthoni - az európai bajnoki selejtezőben soron következő futball mérkőzéseit - a felcsúti stadionban játssza. Több ezer izraeli és magyar zsidó szabadon lengetheti a zsidó nép zászlaját, és énekelheti a *Hátikvát*, a himnuszt. Francia zsidók el kell, hogy rejtsék a zsidóságra jellemző, beazonosító jeleket. Berlinben a zsinagógára Molotov-koktélt dobának, északi országok zsidói nem vehetnek fel kipát, mert fizikai atrocitásnak vannak kitéve, és még hosszan sorolhatnánk.

Mi itt vagyunk, a Frankel zsinagógában pedig - és talán Budapest szerte - nyílt, nyilvános, félelem nélküli zsidó események sorozata, változatos összejövetelek és programok váltják egymást. Félnünk kellene? Vajon amit mi itt átélünk és érzünk az hamis érzet, vagy csak a vihar előtti csend? Gondolkozunk az izraeli és a *gáluti* zsidók fejével? Mit érezhetnek, mit gondolhatnak, mit tervezhetnek? Meg kell törjön bennünket is az, ami történt? Mennyire léphet be az októberi események alakulása a mi mindennapjainkba, mennyire kell, hogy foglaljuk a világ zsidóságának sorsával, mindennapjaival? Nagyon! Nekik most a támogatásunkra, imáinkra és szolidaritásunkra van szükségük! Ennek sok megjele-

nését tapasztaljuk. Szimpátia események kerültek megrendezésre, például közös futás és gyűjtés formájában, igyekszünk segíteni az izraeli hadseregben szolgáló katonáknak és az itt tartózkodó magyar zsidó származású, és nem magyar származású izraelieknek! Nincs itt a vég! Segítünk egymásnak, és ez segít rajtunk is.

Ami történt, azzal szembenézünk, de nem dermedten figyeljük a történeteket, hanem akciózunk, reagálunk, tesszük a dolgunkat, éljük az életünket és ezt kell tennünk, ahogy ezt teszik az Izraelben élők, és a világban élő zsidók is! Nyitott szemre, összekapaszkodásra van szükségünk, tudva, hogy mindenki más, mindenki máshogy dolgozza fel a terroristák tetteit, mindenki máshogy dolgozza fel a mostani eseményeket (mint ahogy *Ézsau* és *Jákov* is különböző természettel voltak megáldva) és ezt nem kell szégyenkezve megélnünk! Csak azt tudjuk mindenképpen, hogy ami most van, az nem a vég. Felfoghatatlan szörnyűségek történtek, de csak az Örökkévaló előírása szerint, az életbe kapaszkodva, és a dolgainkat végezve tudjuk a teremtes hatodik napi teljesítményét, az ember megalkotását továbbvinni. Élni kell tovább, az életbe kapaszkodni, egymásba kapaszkodva folytatni az életet! Nem hagyhatjuk eltiporni, félelemben, kétségbeesésbe taszítani magunkat! *Shalom! Am Israel Chaj!*

*Dr. Verő Tamás
főrabbi*

☆ Imaidók ☆

2023. év decemberi-januári imarendje

5784. Kiszlév-Tévet-Svát

December	01. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.37)	Kiszlév 18.
	02. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VAJISLÁH (Hávdálá: 16.46)	19.
	04. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	21.
	07. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	24.
	07.	csütörtök	Hanuka első napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 1+1 gyertya)	24.
	08. 17.30	péntek	Hanuka második napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 2+1 gyertya)	25.
	08. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)	25.
	09. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VAJÉSEV (Hávdálá: 16.45)	26.
	09. 17.00	szombat	Hanuka harmadik napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 3+1 gyertya)	26.
	10.	vasárnap	Hanuka negyedik napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 4+1)	27.
	11. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	28.
	11.	hétfő	Hanuka ötödik napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 5+1 gyertya)	28.
	12.	kedd	Hanuka hatodik napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 6+1 gyertya)	29.
	13.	szerda	Hanuka hetedik napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 7+1 gyertya)	Tévet 01.
	14. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	02.
	14.	csütörtök	Hanuka nyolcadik napja beköszöntése (gyertyagyújtás: 8+1 gyertya)	02.
	15.	péntek	Hanuka utolsó napja	03.
	15. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)	03.
	18. 10.00	szombat	Ünnepi ima - MIKÉC (Hávdálá: 16.46)	04.
	18. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	06.
	21. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	09.
	22.	péntek	Tévet 10. gyásznap (böjt: 05.42-16.32)	10.
	22. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.37)	10.
	23. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VAJIGÁS (Hávdálá: 16.48)	11.
	25. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	13.
	28. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	16.
	29. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.42)	17.
	30. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJHI (Hávdálá: 16.53)	18.
Január	01. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	20.
	04. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	23.
	05. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.49)	24.
	06. 10.00	szombat	Ünnepi ima - SMOT (Hávdálá: 17.00)	25.
	08. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	27.
	11. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	Svát 01.
	12. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.57)	02.
	13. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉRÁ (Hávdálá: 17.07)	03.
	15. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	05.
	18. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	08.
	19. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.60)	09.
	20. 10.00	szombat	Ünnepi ima - BO (Hávdálá: 17.16)	10.
	22. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	12.
	24.	szerda	Erev Tu BiSvát - Fák újéve	14.
	25. 07.02	csütörtök	Sahrit - reggeli ima - TU BISVÁT	15.
	26. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.17)	16.
	27. 10.00	szombat	Ünnepi ima - BESÁLÁH (Hávdálá: 17.26)	17.
	29. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	19.
Február	01. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	22.
	02. 18.00	péntek	Kablat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.28)	23.
	03. 10.00	szombat	Ünnepi ima - JITRO (Hávdálá: 17.35)	24.

Jahrzeitok

A Jahrzeit-Táblán szereplő elhunytak nevei az 5784. év Kiszlév-Tévét-Svát (december-január) havában

Beck József	Január 11.	Kertész Ferencné	Január 29.
Beck Józsefné	Január 07.	Königh Jenőné	Január 03.
Berner Mikós	Január 06.	Krausz Adolfné	December 13.
Blau Béla	Január 01.	Löffler Róbert	December 22.
Czeizler Dezső	December 23.	Lukács László	December 08.
Darvas Zoltánné (Háje bas Majse)	December 18.	Lux Magda	Január 09.
Dr. Bach Iván	December 14.	Maier Lászlóné	December 22.
Dr. Garai Lászlóné	Január 07.	Martha Beni	Január 29.
Dr. Hüvös Endre	December 19.	Medgyesi Ivánné	Január 13.
Dr. Singer Ödön	December 28.	Medgyesi Pál	December 29.
Dr. Tordai Sándor	December 28.	Molnár Györgyné	Január 13.
Dr. Tordai Sándorné	December 20.	Ományi László	Január 28.
Dr. Vértes Tibor	Január 28.	Rejtő Jenő	Január 06.
Einhorn Imre	December 03.	Robicsek György	Január 09.
Faludi Andor	Január 19.	Robicsek Jenőné	December 18.
Faludi Imre	Január 21.	Salamon Hermann	Január 30.
Galambos Miklósné	December 20.	Sebők Antalné	December 06.
Geisler Sándor	Január 10.	Spielmann Pál	Január 24.
Grósz Sándor	Január 06.	Sternfeld Oszkár	December 20.
Halász Miklósné	December 21.	Susanna Weltner	Január 14.
Halmos József	December 23.	Székelly Andor	December 08.
Halmos Józsefné	December 06.	Váradí Ilona	Január 14.
Hofmann Gyula	Január 18.	Váradí József	December 08.
Horváth Lajosné	Január 17.	Vedres Tamás	December 03.
Imre Miklós	Január 07.	Weisz Arnoldné	December 27.
Irsai Tamás	Január 24.	Weisz Tiborné	Január 25.
József Ernő	Január 22.	Zsoldos Imréné	Január 12.
Kerpen László	Január 29.		

Boldog Hanukát kíván a Budai Sófár!

A béke hangjai csendültek fel a Rumbach zsinagógában

Vasárnap a Rumbach zsinagóga hazai sztárfellépőkkel várta színes, interaktív programjára az érdeklődőket. A jótékony-sági koncert bevételét a Be'eri kibuc árván maradt gyermekeinek ajánlotta fel. A település az október 7-ei mészárlás következtében az 1200 tagú közösségének közel felét elvesztette.

A Rumbach zsinagóga épületének előterében elhelyezett piros kismotorok és a rájuk kötött, ég felé kapaszkodó lufik is fájó emlékeztetői maradtak a történeteknek. A vasárnapi esemény célja az adománygyűjtés mellett a szolidaritás volt, amivel a közösség kifejezhette együttérzését, és békét sürgetve sugározhatta szeretetét a kibuc felé a távolból.

A fellépők

Délelőtt a gyermekek kézműves foglalkozásokon vehettek részt a Rumbi Tanház szervezésében, ahol többek között cedaka dobozt készíthettek, míg a felnőttek Radnóti Zoltán főrabbi tanítását hallgathatták meg a koncert kezdete előtt.

A zsinagóga nézőtere lassan megtelt, a székeket kisgyermekes családok, fiatalok és idősek töltötték meg. A falak között zibongó gyereknevetés, baráti beszélgetések felidéztek azt a zsidó eszményt, hogy a zsinagóga maga a közösség háza, ahol az életet tápláló szoros barátságok, közös törekvések alakulnak és erősödnek meg.

Az eseményt Prof. dr. Grósz Andor, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) elnöke nyitotta meg. Beszédében kiemelte, hogy a világon minden gyermeknek békében és szeretetben kellene töltenie a gyerekkorát, ám olyan időkben élünk, amikor a rossz szellem, a gyűlölet sokakat megfosztott a békéjüktől, és Izrael egész országának újra azért kell küzdenie, amiért immár 75 éve küzd. Grósz Andor hangsúlyozta, hogy egy népet nem lehet azonosítani a terroristákkal.

Az október 7-ei embertelen események óta a magyar zsidóság számos alkalommal tett tanúbizonyságot arról, miként képes

egyként, összefogva fellépni, nem csupán szavakkal, de tettekkel is, kiállva az izraeli zsidóság és a béke mellett.

Grósz Andornak, a Mazsihisz elnökének üzenete a koncertre látogatók számára:

Gyermekek a gyermekekért, ezek a mai program hívószavai, ezért elsőként azokat a gyerekeket és szüleiket szeretném köszönten, akik megtiszteltek minket a jelenlétükkel.

Malek Andrea és Farkasházi Réka

Hallottatok már arról, hogy a zenében varázslat rejlik? Ki az, aki tud varázsolni a hangjával? Az anyukák mind képesek rá, csak szölok. És néha az apukák is, bizony.

A fellépő énekesek is meg fogják mutatni nektek, milyen csodákra képesek a hangjukkal. Mert a zene nem csupán gyógyítani tud, de képes eljuttatni a távolba a szeretetet és a jó kívánságokat.

Szalóki Ági

Ma pedig Izraelbe fogjuk küldeni a szeretetünket. Ugyhogy amikor majd énekeltek vagy hallgatjátok a dalokat, ti is próbáljatok arra gondolni, hogy Izraelben élnek kisgyerekek, akinek most nagy szüksége van rátok. Nagy szüksége van a szép gondolatokra, arra a szeretetre, amit innen küldünk neki. Ezen a napon ti fogtok varázsolni.

A Rumbi Tanház jótékony-sági koncertje a segítségadásról szól. Az itt felhangzó dalok a Be'eri kibuc árváiért csendülnek ma fel egy olyan zsinagóga falai között, ami

szintén az újjáéledés egyik szimbolikus bástyájává lett a budapesti zsidóság számára.

Köszönetemet szeretném kifejezni azoknak a csodálatos előadókknak is, akik eljöttek ma, hogy kifejezzék támogatásukat, és művészetükkel varázsoljanak el minket a koncerten. A zene képes gyógyítani, képes erőt adni és új irányt mutatni.

Ezután Bíró Eszter éneke csendült fel a zsinagóga terében, a gyermekek pedig a színpad elé gyűltek, ahol az énekesnő játékosan egy ládába gyűjtötte a béke hangjait.

A fellépők szívvel teli, magyar és héber nyelvű dalai egytől-egyig elkápráztatták a hallgatóságot. A kicsik számára buborékfújó, képzeletbeli hangszeres játékok, ritmikus táncok és mesészerű történetek színesítették az élményt.

Bíró Eszter és zenekara

Végül, de nem utolsó sorban a Benjámin ovisok állhattak színpadra. A csillogó szemmel elénekelt Hatikva és a Hevenu shalom aleichem méltó megkoronázása volt a programnak. A Rumbi Tanház már korábban is céljaul tűzte ki a gyermekekben élő zsidó lélek spirituális fejlődésének segítését, ez a nap azonban különleges módon járulhatott hozzá ahhoz, hogy a gyermekek részeseivé váljanak egy fontos, közös küldetésnek. A béke nyelvén írt varázslat ezen a napon az ő segítségükkel szárnyalhatott el egészen Izraelig.

A koncerten fellépett Bíró Eszter, Csi-szár Ferenc, Csókás Zsolt, Farkasházi Réka, Földő Sándor, Jáger Bandi, Kálmán Tamás, Kárász Eszter, Malek Andrea, Mogyoró Kornél, Szalai Péter, Szalóki Ági, Szula Miklós és Tarján Veronika.

Az eseményen 613 000 forint adományt sikerült összegyűjteni, amit nagyon köszönünk a be'eri kibuc nevében is!

Zucker-Kertész Lilla

Fotók: Szentgyörgyi Ákos

(Forrás: mazsihisz.hu)

Magyar háttérű rabbik Izrael vallási életében II.

Avraham Jichak Kohn rabbi - az anticionista Toldot Aharon csoport alapítója és vezetője

Avraham Jichak Kohn 1914-ben született Cfatban, hosszú és gazdag múltra visszatekintő, Galiciából származó haszid család elsőszülött fiaként. 1918-ban az első világháborút követő gazdasági válság miatt a család Erdélybe, Bánffyhungyadra költözött. Több tanítónál tanult, majd tizenhárom éves kora után a város rabbija, Jiszroel Freund jesivájába íratott be. Két évvel később Jehuda Szegeal Rosner nagynevű székelvíd jesivájában folytatta tanulmányait. Miután túlnyomórészt askenázi jesivákban tanult, 1933-ban Joel Teitelbaum nagykárolyi haszid jesivájához csatlakozott, hűséges tanítványa lett, azonosult világnézetével, és amikor 1934-ben Teitelbaumot választották Szatmárnémeti rabbiszékébe, Kohn is vele tartott. A Szatmárnémetiben eltöltött évek alatt, miután már több ismert rabbi képesítette arra, hogy rabbiként működhesse, Avraham Jichak Kohn megismerkedett Aharon Roth tanítványainak csoportjával, akik vissza akartak térni az autentikusnak vélt, eredeti, szerény és bezárkózó haszid életformához. A csoport tagjait áthatotta a vallásos áhítat, a misztikus rabbinikus szövegek tanulmányozása és a térítési vágy. Aharon Roth és Joel Teitelbaum kapcsolata meglehetősen feszült volt, Kohnnak választania kellett két mestere közül. Kohn inkább Aharon Roth személyisége felé hajlott, rövidesen a rabbi egyik legkedveltebb tanítványa lett. 1938 végén Aharon Roth Kohnnak ígérte egyetlen lánya kezét, 1939-ben Bánffyhungyadon meg is tartották az esküvőt. A zsidók számára egyre elviselhetetlenebbé vált az európai politikai helyzet, többszöri sikertelen kísérlet után Kohn, Roth és családtagjaik certifikátokat kaptak.

Jeruzsálemben telepedtek le, ahol Aharon Roth újra maga köré gyűjtötte a haszidok csoportját, akikből még a húszas években Somrei emunim néven alakított tanítványa kör. Végül és egyben jobbkezét, Avraham Jichak Kohnt az általa alapított kis létszámú jesiva élére nevezte ki. Amikor 1947-ben Aharon Roth elhunyt, a haszid tanítványok többsége Roth egyetlen fiával, Avraham Haim Rothtal szemben Avraham Jichak Kohnt választotta vezetőjének. Kezdetben Roth veje és fia két külön, de azonos nevű tanház élén állt, de az ötvenes évek végén az ultraortodox rabbinikus bíróság Roth fiára bízta a Somrei emunim haszid csoportot, Kohn pedig az általa alapított jesiva, a Toldot Aharon fejeként irányította a

hozzá hű haszidokat.

Avraham Jichak Kohn közéleti tevékenysége az ötvenes években vált ismertté, amikor izraeli és más ultraortodox intézmények támogatásával Jeruzsálemben nők részére menedékházat alapított. Az ideiglenes menekülttáborokat, a holokauszt túlélők és az arab országokból alijázók városnegyedeit is látogatta, és a hagyományos vallásos életmódra buzdította az újonnan érkezetteket. A találkozások során Kohn személyisége többekre nagy hatással volt, sokan csatlakoztak haszid csoportjához, amelynek ekkoriban alakult ki egyedülálló jellege. Kohn elvárta a követőitől, hogy

Avraham Jichak Kohn

fenntartás nélkül teljesítsék az Aharon Roth csoportja számára egykor előírt rendelkezéseit, amelyeket Kohn ki is bővített. Kohn a saját értelmezésében adta ki Roth homiletikus beszédeit. Az előírások közé tartozott a csoport egységes haszid viselete is: színes csíkokkal ékesített ruhákat hordtak, hogy megkülönböztessék magukat a többi ultraortodox csoporttól. Apósa bezárkózó haszid szemléletével szemben, amely nem avatkozott semmilyen, a közösségéhez tartozó haszidok mindennapi problémáin kívüli kérdésbe, Avraham Jichak Kohn mesteréhez, Joel Teitelbaumhoz hasonlóan a cionizmus ellen foglalt állást. Joel Teitelbaum a háború után az Egyesült Államokba tette át a székhelyét, ahol haszid közössége egyre inkább növekedett. Az ötvenes években a szatmári rebbe az anticionista ultraortodox csoportok szellemi vezetője lett, még az Agudat Izrael tevékenységét is elutasították. A szatmári haszidok száma Izraelben meglehetősen alacsony volt, ezért Kohn haszid követői, a Toldot Aharon cso-

portja képviselte Teitelbaum politikáját a tiltakozásokon és tüntetéseken. Tevékeny részt vállaltak a Haeda Haharedit és a Nature Karta működésében is. Időnként Avraham Jichak Kohn még a szatmári rebbenél is hajlíthatatlanabb álláspontra helyezkedett, például megtiltotta haszid követőinek, hogy részt vegyenek az önkormányzati választásokon.

Avraham Jichak Kohn vagy Reb Aralekh, ahogy haszidjai a csoport jiddis nyelvi orientációját kifejezve nevezték rebbejüket, 1996 decemberében hunyt el. Közösséget mintegy ötven éven keresztül vezetett, követői vallásos fanatizmusukról és az Izrael és intézményei elleni fellépésükről váltak ismertté. Kohn haszid közössége volt a mozgója több ultraortodox tüntetésnek is: 1954-ben egy szórakozóhely szombati nyitvatartása, 1958-ban egy jeruzsálemi uszoda megnyitása ellen tiltakoztak. Többek között felléptek a szombattartás megszegése, a zsidó halottak boncolása, a disznóhús izraeli árusítása, az Izrael Múzeum szoborkertjének megnyitása, a zsidó sírhelyek területén működő régészeti ásatások vagy a zsidó hagyományos szellemiséggel ellentétes suafati sportlétesítmény építése ellen. A Toldot Aharon haszid csoportja hangsúlyos jelenléte ezeken az eseményeken követendő példát mutatott számos ultraortodox fiatalnak, Avraham Jichak Kohn haszid udvara nagy népszerűségnek örvendett, így lassanként a Haeda Haharedit szervezetén belül a legnagyobb és legbefolyásosabb haszid csoporttá vált. Kohn haszid udvara még halála előtt két táborra szakadt. Kohn haszidjainak többsége legfiatalabb fiát, David Kohnt szerette volna látni a Toldot Aharon szervezet élén, mások pedig az elsőszülött fiú, Smuel Jakov Kohn mellé álltak. Smuel Jakov Kohn végül új haszid udvart alapított, amelyet apja neve után Toldot Avraham Jichaknak nevezett. Kohn mindkét fia tovább gyarapította a csoportjukhoz tartozó haszidok számát, és új közösségeket hozott létre Jeruzsálemben kívül is.

Összefoglalás

Három példával kívántam bemutatni a magyar nyelvterületről származó rabbik hatását az izraeli vallási életre, valamint a zsidó vallásos szektor és az állam kapcsolataira. A cikkben tárgyalt három rabbi vezető szerepén kívül fontos megemlíteni további néhány rabbinikus autoritást, aki ugyancsak hozzájárult az izraeli ultraortodox közösség arculatának kialakításához. Smuel Halevi Vosner a 20. század legnagyobb törvényhozóinak egyike, számos könyv szer-

zöje, Jekutiel Jehuda Halberstam, Sanz-Klausenburg haszid dinasztia rebbéje, a netanjai Kiriát-Sanz ultraortodox lakónegyed és a Laniado kórház alapítója. Smuel Ehrenfeld, a jeruzsálemi Kiriát-Mattersdorf városrész létrehozója, Hananja Jom-Tov Lipa Mayer-Teitelbaum, Gane-Tikvában Kiriát-Jiszmah Mose haszid negyed alapítója, Baruh Jehosua Jerahmiel Rabonovitch, a munkácsi rebbe, Holon főrabijja és Akiva Szofer, Hatam Szofer dédunokája, a jeruzsálemi Pressburg jesiva alapítója és a Moecet Gdolei Hatora tagja, ahogy Johanan Szofer is. Fontos még megemlíteni a

szatmári rebbét, Joel Teitelbaumot is, aki bár nem lakott Jeruzsálemben, mégis jelentős hatást gyakorolt Izrael Állam és az ultraortodox közösség viszonyának alakulására. Az államalapítás után a magyar nyelvterületről származó ultraortodoxok közül sokan a számos városban működő Hatam Szofer-körbe tömörültek, bár az évek során a szervezetek és tagjaik száma is megcsappant. A magyar háttérű rabbik a magyarországi zsidóság nagy részének elpusztítása ellenére sikeresen beilleszkedtek, és olyan intézményeket és közösségeket hoztak létre Izraelben, amelyekben változó mérték-

ben ugyan, de folytatták és megőrizték a magyar nyelvterületre jellemző vallásos gyakorlatot és világnézetet. Főként a szatmári rebbe, Joel Teitelbaum miatt a szélsőséges szemléletű magyar háttérű rabbik váltak ismertté Izraelben, pedig több mérsékelt világnézetű tekintély is van köztük. Néhányan a vallásos cionizmus hívei, mások az Agudat Izrael kompromisszumokra hajlandó és gyakorlatias irányát képviselték.

Menachem Keren-Kratz
Héberből fordította Hunyadi Zsombor
(Forrás: izraelinfo.com)

Hannával azonosulni

Interjú Bíró Eszterrel, a Hanna - Szabadesés több szólamban alkotójával

2023. október 28-29 én, az Izraeli Magyar Nagykövetség és az Efrájim Kishon Alapítvány szervezésében érkezik Izraelbe a Hanna - szabadesés több szólamban című előadás, amely a tragikusan fiatalon, 23 évesen kivégzett költőnő, Szenes Hanna 100. születésnapjára készült, de tavaly mutatták be. Míg a költőnő Magyarországon szinte ismeretlen, Izraelben nemzeti hős, nevét utcák és terek viselik, leghíresebb versét, az Eli Eli-t pedig mintegy második izraeli himnusként tartják számon. A főszerepet alakító Bíró Eszter neve ismerősen csenghet mind a színház-, mind a zenerajongóknak, hiszen tizenhat éves kora óta játszik főszerepeket színházi előadásokban és filmekben (Az Operaház fantomja, Elfújta a szél szindarabokban, Csoda Krakóban című film), majd több éven át a Budapest Klezmer Band énekesnője volt, az elmúlt években pedig saját zenekarával világzenét játszik, valamint gyerekeknek szóló zenés albumai is népszerűek.

A darab Szenes Hanna naplójának és leveleinek feldolgozása. Hogyan és honnan jött az ötlet, hogy ezekből a dokumentumokból előadás szülessen?

A Covid-járvány időszakában készítettük Földő Sándor zeneszerzővel a Kaddis című művet, amelynek zenéje egészen különleges, vegyül benne a világzene a kortárs komolyzenével és ősi imákkal. A műhöz olyan verseket kerestem, amelyek magyar zsidó költőktől valók, szerettem volna, hogy az imarészleteken kívül legyen benne a magyar közönség számára is érthető és átélhető szöveg. Így akadt újra a kezembe Szenes Hanna könyve, amit nagyjából 13 évesen olvastam. Újraolvastva a nap-

lóját és a verseit ismét a hatása alá kerültem, és több versét beválogattam az anyagba. A Kaddist 2021-ben mutattuk be a Dohány utcai zsinagógában a Zsidó Fesztivál záróeseményeként (azóta már belföldi turnén is játszottuk, és titkos vágyam, hogy egyszer majd Izraelben is előadhassuk). Már abban az évben felmerült bennem, hogy Szenes Hanna életével és műveivel külön is érdemes volna foglalkoznom, és nem elsősorban a születésnapja kapcsán. Aztán persze úgy alakult, hogy nem is állt össze könnyen és gyorsan a darab. Beletelt két évbe, mire megtaláltam a megfelelő befogadó helyszínt és alkotótársakat.

Hogyan kerültél kapcsolatba a szerzőkkel, Tóth Réka Ágnessel és Widder Kristóffal?

Bíró Eszter és Hanna

Hosszú időbe telt megtalálni őket, mert volt egy elég kiforrott elképzelésem arról, hogy milyen legyen az előadás, és leginkább arról, hogy miről szóljon. Fontos volt, hogy olyan alkotókkal születhessen meg, akikkel egy nyelvet tudok beszélni, akik segítenek, megerősítenek abban, amiben hiszek, de mégis hozzá tudják rakni a saját színházi formavilágukat. Először csak a Ju-

rányi Ház volt meg, mint a bemutató helyszíne, és az alkotótársak csak később jöttek. Réka és Kristóf megtalálásával felgyorsult a folyamat, hirtelen összeállt a kép.

Mennyire érzed kihívásnak, hogy egy 23 éves lány bőrébe bújjal?

Belül nem érzem magam sokkal többnek, ezért egyáltalán nem okoz gondot. Egyébként most épp újra egyetemista vagyok (másodéves a Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Karán), ezért a mindennapokban is huszonevesek vesznék körül. De komolyra fordítva a szót, nem gondolom, hogy Hannában a kora a legfontosabb. Fiatalon olyan döntéseket volt képes meghozni, amelyeket valakinek egy élet alatt sem sikerülne.

Történetével fontos fogalmakra tudok rávilágítani, úgy mint a hazaszeretet vagy a hazaárulás.

Milyennek látod a mai 23 éveseket? Mit üzen nekik Hanna?

Tényleg úgy gondolom, hogy nem a kor számít. Persze fontos, hogy ki milyen körülmények között nevelkedik, milyen értékrendet kap a családjától és hogy mit lát maga körül. Van olyan fiatal, akivel tudok egy nyelvet beszélni, és van olyan, akivel elbeszélünk egymás mellett. De meg kell próbálni. Mindannyiunkban van közös, érdemes megtalálni az egyezéseket. Hanna minden fiatalnak érdekes lehet és rettentően tanulságos, nem véletlenül fontos példakép Izraelben. Az ő bátorsága és kiállása példaértékű minden korban és minden generációnak.

Hogyan fogadták Magyarországon az előadást?

A kritikákból ítélve elég jól. Sokféle visszajelzést kaptunk, de a legpozitívabb

számomra az, hogy senkit sem hagy hidegen az előadás. Volt olyan, aki meghatózott, volt, aki elnémult a darabot követően, de olyan is akadt, aki kikelt magából, hogy milyen felelősséggel küldhették a britek Hanna ejtőernyős osztagát egy majdnem biztosan öngyilkos küldetésbe.

Mit jelent számodra az izraeli bemutató?

Rengeteget... 11 évesen jártam először Izraelben, a Bethlen téri Gyerekkórhussal. Még nem volt közvetlen járat. Bécsből repültünk. Emlékszem, amikor leszállt a gép, este volt már, megcsapott a párás levegő és vele együtt a zsidó történelem drámai eseményeinek emlékezete, azt az érzést azóta sem felejttem... Utoljára 18 évesen turnéztam Izraelben, akkor a Miss Saigon magyar bemutatója után nagy volt körülöttem az érdeklődés.

Abban az időben a bátyám pont Jeruzsálemben élt, a Héber Egyetemen tanult, így más rokonaim mellett miatta is fantasztikus volt ott fellépni. Tavaly első ízben jártam gyerekeimmel és párommal együtt a Szentföldön, pont a Hanna magyarországi bemutatója után. Nem gondoltam volna, hogy egy évvel később Tel-Avivban és Jeruzsálemben is bemutatathatjuk, méghozzá a Habima és a Khan színházakban. Ez számomra egy igazi csoda és persze hatalmas kihívás, ígygölk is rendesen, hogy miként fogadja majd a közönség.

Mit gondolsz, Szenes Hanna miért maradt szinte teljesen ismeretlen Magyarországon?

Ennek több oka van, bár egy történész biztos sokkal konkrétabb választ tudna ad-

ni. De azt gondolom, hogy a múltban nagyon sok hibát követtünk el, mint nemzet. Azóta sem történt meg a szembenézés, ami például Németországban a mai napig meghatározó. Így nagyon nehéz Szenes Hannáról érdemben beszélni. De fontos előrelépésnek tartom, hogy tavaly szobrot állítottak a második kerületben az emlékére. Úgy vélem, jobb későn, mint soha.

Ahogy említetted, nem messze a Jurányi Háztól, a Varsányi Irén téren kapott szobrot Szenes Hanna. Sokan vitatják a szoborállítás helyességét, mondván, hogy Szenes egy idegen ország katonájaként, a szülőhazája ellen fordult, és nem hogy nem nemzeti hősként, hanem hazaárulóként kellene számontartani. Mit gondolsz ezekről a hangokról, hogyan éled meg ezt a fajta vélemény?

Én nem hallottam ilyen hangokat, igaz, ritkán olvasok usztító oldalakat. Igazából soha. Egyszer egy buszmegállóban kikapott, gyerekeknek szóló koncertem plakátjára horogkeresztet festettek ugyanebben a kerületben. Az ijesztő volt.

Mennyire tartod aktuálisnak ma Szenes Hanna történetét?

Nincs ennél aktuálisabb téma most számomra. Már akkor így gondoltam, amikor elkezdtem azon gondolkodni, hogy miképp lehetne színpadra állítani, pedig akkor még a járvány időszakot éltünk. Aztán a próba-időszak kellős közepén kitört az ukrán háború. Ez az a történet, amit el kell mesélni, és edukálni is érdemes vele. Bízom benne, hogy nemsokára elkészülhet a drámapedagógiai foglalkozás is, amit az előadás mellé megálmodtam. És akkor kiegészülhet ma-

ga az előadás egy iskolai közegben lévő, a darab megnézését megelőző képzéssel. Nemcsak az a fontos, hogy megismerjék az emberek a történetet, de az is, hogy beszél-gessünk róla őszintén, tabuk nélkül. Ezt a történetet időről időre el kell mesélni. Sok-szor és sokaknak. Be kell menni az iskolák-ba. Mert a történelmet az idő távlatából könnyű elferdíteni. De úgy látom, hogy a mai fiatalokat már nem könnyű megvezet-ni. Ők már a digitalizációba születtek, ké-pesek rátalálni a releváns információkra.

Mennyire van jelen a saját zsidóságod az előadásban?

Utólag visszatekintve a pályámra, már az első előadásomban is benne volt. A zsi-dóságom az egyik nagyon fontos részem. Családom története, a 40 felmenőm elpusztí-tása - csak a származásuk okán - meghatá-rozza azt, hogy ki vagyok, még akkor is, ha esetleg én nem úgy akarnám. A Miss Sai-gonban például az imádkozáshoz két gyer-tyát kértem a rendezőtől (az eredeti viet-námi szertartáshoz egy gyertyát gyűjta-nak), mert úgy éreztem igaznak az imámat. Persze nem sokan tudták, hogy miért. A rendező persze tudta. Hagyta. A többi sze-reposztás meg nem kérdezte meg, hogy mi-ért... Visszatérve a Hannához, persze, hogy benne van. Gyerekkori barátaim közül töb-ben azt mondták az előadás megnézését kö-vetően, hogy olyan, mintha engem láttak volna 13 évesen, olyan, mintha magamról mesélnék. Számomra nem nehéz Hannával azonosulni, mindig olyan szerettem volna lenni, mint amilyen ő volt.

Bea Bar Kallos

(Forrás: izraelinfo.com)

A kamaszregényről minden korosztálynak Orio Vergani: Tavaszi látomás

Nem nagyon érdemes azon sopánkodni, hogy miért is olvasnak ma olyan kevesen igazi irodalmat, főleg a fiatalabb korosz-tályból. Látjuk, hogy a (poszt)modernitás és a digitális kultúra nemcsak mindent üle-rel, de az utóbbi még függővé is tesz. In-kább azon kellene spekulálni, mit lehetne tenni ez ellen az expanzív és hosszú távon igencsak kártékony következményekkel bíró, általános elbutuláshoz is vezető, im-már sajnálatosan régóta tartó jelenség ellen.

A „mit tehetnénk” kérdésre egyszerűbb a válasz, mint gondolnánk, és egy mondat-ban összefoglalható: az olvasás újra meg-kedveltetését! Változatlanul e kézenfekvő, egyúttal tradicionális és mindenki számára hozzáférhető időtöltési forma ajánlható, hisz évszázados tapasztalat, hogy a gondol-

kodást, a nyelvi választékoságot és a kép-zeletet semmi sem inspirálja jobban, mint az olvasás.

Klasszikusok talonban

A probléma gyökerét alighanem ott kell keresnünk, hogy például a magyar próza-irodalom klasszikusainak - Jókai, Mik-száth, Móricz vagy Krúdy - írásművészete igencsak messzire került mindennapjaink-tól. Legjelesebb elbeszélőink státuszára u-gyan ki más lehetne méltóbb náluk, csak-hogy magának az olvasásnak a megszeret-tetésére nagyon megváltozott világunkban - bármily fájó is ezzel szembenéznünk - már alig alkalmasak. Igen szerencsés és rit-ka az a mai kamasz, aki ezeket a szerzőket igaz gyönyörűséggel fogadja és nem a kö-

telező tanulandók kényszeréből veszi elő.

De nincs ez másképp a költészettel sem, hasonló okokra vezethető vissza, hogy az ez évben zajló Petőfi-bicentenáriumi oly vérszegényre sikeredett (akaratlanul is megerterhelve az Akasszátok föl a királyokat! kurzusellenes felhangjával).

Még szerencse, hogy József Attila, va-lami felfoghatatlan titokzatosságból, az ő egészen egyedi szintetizáló-képességével, melyben egyaránt jelen van a falu, a város és az izmusok képviselőtében a szürrealiz-mus, változatlanul tartja a frontot lényegé-ben egyedül, több mint hét évszázad ma-gyar költészetét képviselve. Megjegyez-nő, hogy kultúrhistóriánkban a művészi modernitás és a magyar társadalmi sajátos-ságok ilyen szintű szintézise rajta kívül

csak Bartók Bélának sikerült.

Legolvasottabbak a franciák

De elkeseredni minden nehézség ellérére sem kell. Mert van a prózairodalomnak egy ága, amit az irodalomtörténet önálló műfajként is elismer, de ennek megszólító képességét, mélységét, és főleg európai kiterjedtségét nálunk nem szokás észrevenni, számontartani. Ez az úgynevezett kamaszregény! Ebben a műfajban a legismertebbek és a legolvasottabbak a francia szerzők - Valéry Larbaud, Alain-Fournier, Raymond Radiguet, Colette, André Gide és Jean Cocteau -, velük társítjuk leginkább ezt a regénytípust, és nem is ok nélkül. Nem megfélemlítve természetesen a szellemiségükben hozzájuk hasonló magyar alkotóokról sem, Szerb Antal már-már kultusz-könyvvé vált *Utas és holdvilágáról*, illetve Márai Sándor *Zendülők* című művéről, az író nagyon is megérdemelt, hosszú évtizedek kényszerű kiszorítottsága után is újjáéledő népszerűsége jegyében.

Alain-Fournier

Helykeresés és ébredő sexualitás

A XX. század történelmi történései után - különösen Izrael ivadékainak, de a gögösebb gallománoknak is - nem könnyű azzal a paradoxonnal szembenézni, és vele együttélni, hogy a legnagyobb európai kultúra mégiscsak a német, ami a kamaszregény irodalmi műfajában, a teljes német kultúrkörben is fajsúlyosan jelen van. Gondoljunk csak a Magyarországon korábban kritikai visszhang nélküli, de az utóbbi két évtizedben elsősorban Báthori Csaba és a Scolar könyvkiadó jóvoltából meghonosított Robert Walserre és két, még az I. világháború előtt megjelent remeklésére, *A Tanner testvérekre* és a *Jakob von Guntenre*. Okvetlenül megemlítendő az osztrák Robert Musilnak egy monarchiabeli kadétiskolában játszódó, a nácizmust már csírájában bemutató kisregénye, a *Törless iskolaévei*, ami azért kínál bizonyos párhuzamo-

kat Ottlik Géza *Iskola a határon* című, ikonikussá lett könyvével. Sajnálatos módon még mindig a magyar olvasók felfedezésére vár Ernst Glaeser *Bölöni György* által fordított, háborúellenessége miatt *Párizsban* kiadott, de azért megszerezhető műve, *A 902-esek*, mint talán az egyetlen politikai hátterű, az I. világháború előtti *Németország* politikai megosztottságát is oly plastikusan bemutató, merész erotikájú kamaszregény. És akkor még nem ejtettünk szót a kamaszregény angol nyelvű klasszikusáról, az ír sajátosságokat oly művészien hangsúlyozó *James Joyce Ifjúkori önarcképéről*, mely mind a mai napig nem foglalta el az öt megillető helyet a magyar (jövendőbeli) olvasóközönség kötelező olvasmányai között - pedig már bőven az *Ulysses*-centenárium után vagyunk, mikor e sorokat írom.

Robert Walser

A kamasz olvasó magára ismer

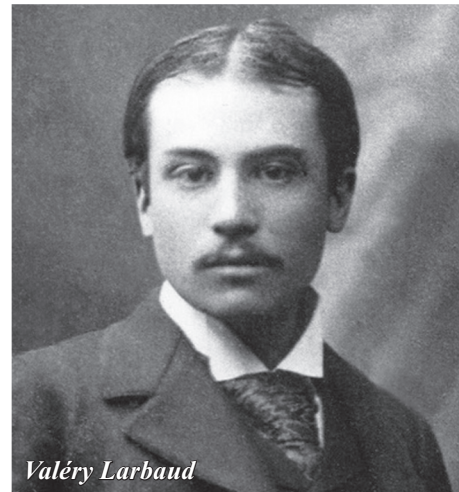
Az ezekkel a művekkel való együttgondolkodás egyik legfontosabb vonzereje, hogy nem igényelnek sem a fiatalabb, sem az idősebb olvasótól különösebb történelmi-társadalmi ismereteket, előtanulmányokat, sokkal inkább érzékenységet és empátiát. A kamaszregények nincsenek teletűzdelve idegen szavakkal, kifejezésekkel és megterhelve nehezen követhető áttételekkel, hivatkozásokkal, utalásokkal, ezért ezek a könyvek fiatal korban is különösebb nehézség nélkül forgathatók, befogadhatók.

Így az ifjabb korosztály az európai elbeszélő-irodalom magas művészi színvonalán olvashat életkorának jellegzetes érzésvilágáról, élet- és lélektani helyzetéről, problémáiról, szembesülhet gondoljaival, gondolataival, vagyis: önmagával.

Mához szóló művek

A kamaszregények nálunk talán legke-

vésbé számontartott darabja az olasz Orio Vergani műve, a *Tavaszi látomás* (*Franklin kiadó, [1941]*). Mint a legtöbb rokon műfajú regény, ez is a társas viszonyokat, az érzelmi életet és a másik nem iránt ébredő érdeklődés megjelenését, kialakulását ábrázolja. Nem olyan elvagyódó, mint Valéry Larbaud *Fermina Marquize*; nem olyan költői, mint Alain-Fournier klasszikusa, *Az ismeretlen birtok*; nem a helykeresésről, az életkort jellemző nyugtalanságról szól, mint Robert Walser regénye, *A Tanner testvérek*; nem a beilleszkedés problémáit feszegeti, és nem kínál olyan sajátos életfilozófiát, mint a svájci-német író másik alkotása, a *Jakob von Gunten*, hogy csak a mai érzés- és gondolatvilágunkhoz leginkább szóló műveket említsük, összehasonlításként.

Valéry Larbaud

A fiúk szemszögéből

Ha figyelmesen áttekintjük, világossá válik, hogy a kamaszregények szerzőinek többsége - ahogy Vergani is - a fiú szereplők szemszögéből láttat. Bár a Tavaszi látomás cselekménye két szálon fut, így jelen lehet a fiúk közötti barátság is, de ezt az elbeszélő egy leleményes dramaturgiai lekerekítéssel ügyesen lezárja, hogy az ifjú főhős, Mario lelki életének ábrázolása még hangsúlyosabb lehessen.

Az olasz szerző művének sajátos jelleget ad az egyházi környezet domináns jelenléte (ennyiben hasonlít és egyben különbözik Joyce Ifjúkori önarcképének írkatolikus környezetétől), hiszen Mario érzelmi megpendülését egy, a *Szent Orsolya*-apácánál, a fiúktól teljesen elszeparált, bentlakásos iskolában tanuló kamaszlány - osztálytársának testvére -, *Emilia* váltja ki. A lányok és fiúk közti fizikális távolság hatásának hiteles lélektani ábrázolása a többi hasonló műtől igencsak eltérő légkört kölcsönöz a regénynek. Vergani egy fejezetnyi részt szentel az orsolyák iskolája műkedve-

lő színelőadásának bemutatására, melynek Emilia az egyik főszereplője, ahol természetesen a fiúszerepeket is lányok alakítják, és ahova a közönség fiú tagjai csak külön engedéllyel léphetnek be...

Az alábbi idézet (121. o.) méltó ízelítőt ad a mű hangulatából:

„[Mario] Először életében úgy érzi, hogy az egész világ ellensége. Ellenséges légkör veszi körül, amellyel szemben a lázongás mitsem ér. Csupán türelemmel és ravaszsággal lehet legyőzni, ezzel az előtte eddig ismeretlen két erőnnyel. Nem tudja, merre induljon ebben a galád világban. Oly

zavarodott, mintha útvesztőben tévelyegne. Azért nem ment iskolába, hogy megpróbáljon Emiliával találkozni. Micsoda képtelen terv! [...] Emilia azoknak a falaknak a rabja. Mario az életkorának rabja. Csupán az idő fogja szabadlára tenni mindkettőjüket, amikor már késő lesz és a két fogoly, ha végre találkozik, nem fog többé egymásra ismerni.”

Felnőttként is érdekes

De felnőtt olvasóként is érdekesek ezek a kamaszregények. Egyszerre kínálnak irodalmi élményt, és szembesülést egyénisé-

günk, érzelmeink, értékrendünk kialakulásának egyik fontos szakasza felidézésével. Különös érzés, amikor a felnőtt olvasó emlékei rávetülnek egy ilyen típusú szövegre.

A gördülékeny, máig nem porosodó fordítás Gáspár Miklós álnéven annak az excentrikus életű Gáspár Margitnak munkája, aki olasz férje révén hosszú éveket élt Itáliában, és zsidó létére, meghökkentő módon, még a fasiszta pártnak is tagja volt. Majd 1945 után, Honthy Hanna primadonai karakterét és képességeit előtérbe tolva, létrehozta az Operettszínház aranykorát.

Sámuel Péter

A magyar zsidó család, amely forradalmasította az orvostudományt

Sokáig maguk a leszármazottak sem ismerték a család történetét, de egy zsinagóga felújítása során mindenre fény derült. Ezzel újabb fontos névvel bővült a magyar feltalálók listája.

Otto Wagner 150 éve tett egy bátor ígéretet, írásba adta, hogy a tapasztalat nélkül tervezett és a korát megelőző fémszerkezetes épülete 2022-ben is állni fog. Ez lett a Rumbach-zsinagóga, ami a Dohány utcai imaháztól alig néhány utcára található, és amit nemcsak egy építészeti remekként értékelünk, hanem a híres Politzer család titkainak őrzőjeként is.

A magyar zsidó család tragédiája

A Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga 2021-es felújítása olyan történelmi leleteket tárt előnk, amelyekből fény derült a Politzer család tragédiájára, egyúttal orvostörténetileg fontos legendájára is. A vallási központ felújítása során a MAZSIHISZ egyedüli, állandó kiállítással akarta fokozni a látogatók érdeklődését, ez olyan jól sikerült, hogy ma sokan először is a tárlat miatt keresik a zsinagógát. Az autentikus, piros-kék-arany színben játszó templomtér fölött két emelettel található az a történelmi bemutató, amely 1700-tól 2021-ig követi egy zsidó család történetét. Érdekes élmény, ahogy beszállunk a patinás zsinagóga modern liftjébe, és a harmadikon egy vizuális effektekkel és hangokkal díszített terem fogad. Így találkozunk a Politzer család első alakjával, Eisikkel, a tehetséges hegedűművésszel, akinek hite miatt kellett menekülnie a 18. században. A sábat (héberül: nyugalomnap) megtartása miatt nem zenélt szombaton, ezért az előkelőségek üldözni kezdték. Felvidéken talált bűvöhe-

lyet, és a település után felvette a Politzer nevet. Itt élt feleségével és fiával, Politzer Moritz-cal, aki sikeres orvos lett, majd később saját fiát is tudományos pályára szánta. Ezen a ponton érte a családot a második trauma.

Vidéki fiúból bécsi professzor

Mivel Moritz híres orvos lett, úgy gondolták, sok vagyona van, és a napóleoni háborúk idején fosztogatók törtek rá otthonában. Miután nem találtak nála sem pénzt, sem aranyrudakat, agyonverték. A tudományos pályára szánt fia, Politzer Ábrahám árván maradt. Egy régi barát vállalta nevelését, viszont I. Ferenc császár dekrétuma megtiltotta a zsidók taníttatását, ezért Ábrahám éhbérért dolgozott. De a Politzer-vér nem hagyta, hogy beletörődjön sorsába, ezért minden erejét és kapcsolatát mozgósította, majd szatócsboltot nyitott Budapest határában. Feleségével tizennégy gyermekről gondoskodtak, akik közül az 1835-ben született Politzer Ádám volt a legígéretesebb minden területen.

A vidéki zsidó szatócs fiából a bécsi egyetem professzora, a fülgyógyászat legnagyobb alakja lett. Legfontosabb munkája a Politzer-ballon feltalálása volt, amit ma is használnak az orvoslásban.

A Politzer-ballon által a nem megfelelően működő fülkürtöt lehet nagyobb légnyomással kinyitni az orron keresztül, hogy így egyenlítődjön ki a középfülben uralkodó nyomás a külső légnyomással szemben. A ballon egyszerű és hatékony módja a fülproblémák orvoslásának.

Megnyitotta az emberek fülét

A Politzer család tagjait elhurcolták, utódaikra is tragikus sors várt, többen közü-

lük Dachauban vesztették életüket. Később, egy jobb jövő reményében a Politzer-leszármazottak Amerikába disszidáltak, és egészen a budapesti Rumbach zsinagóga felújításáig, a családtörténeti tárlat megtervezéséig hallgattak a történetről. Közben az orvostudomány világszerte alkalmazta Politzer Ádám találmányát, és embereknek adta vissza a hallását - a sors ironiája, hogy többek között a II. világháború zsidóüldöző betegeit is ezzel gyógyították. A Politzer család minden meghurcoltatás ellenére egy olyan örökséget hagyott a világra, ami megnyitja az emberek hallását - nem csupán szavak hallására, hanem a jóra és a kitartás hangjára. A feltáró kiállítást Gyekiczki András és ifj. Rajk László alkotta meg, hangsúlyos eleme a titok és a tabu, ami a Politzer család mellett sok európai zsidó család életében jelen van.

Politzer Ádám, a feltaláló

A Politzer-ballon mellett több más orvostudományi felfedezés kapcsolódik a zsidó orvos nevéhez: készített egy hallásvizsgáló berendezést, amelynek segítségével külön csont- és légvezetést is lehetett mérni. Ezt követően 1873-ban már a ventilációs tubusnak megfelelő csövet is behelyezett emberi dobhártyába a hallás javítása érdekében. Ezenkívül nevéhez fűződik az otosclerosis nevű, nagymértékű halláskárosodással járó betegség okának felfedezése, első leírása. Érdekesség, hogy Politzer Ádám egészségügyi munkája mellett nagy művészetrajongó is volt, személyes barátja Gustav Klimtnek, miközben a gazdasági életben is aktív lett. Csakhogy még életében üldözni kezdték a Soá kezdetén.

Vermes Nikolett

(Forrás: divany.hu)

A legkeserűbb „mindig szeretni foglak” Egy német családjának és egy üldözött zsidó nő története

Ellenállás, titkok, nácizmus, érdekek és folyamatos életveszély. Ilyen körülmények között zajlott két berlini nő szerelmének története, akik a második világháború alatt igyekeztek felépíteni az életüket, bár csak másfél közös év jutott nekik.

Felice Schragenheim és Lilly Wust a huszadik század Berlinjében nehezen jöhettek volna különbözőbb háttérből. Felice 1922-ben született középosztálybeli zsidó családba. Szülei korán meghaltak, rokonai közül pedig többen elmenekültek a nácik uralma alatt rohamosan súlyosbodó helyzet elől. Felice testvére Angliába ment, a fiatal nő pedig, mivel a zsidótörvények miatt nem tudta folytatni a tanulmányait, azt tervezte, Amerikába megy. Ám a terv meghiúsult, maradnia kellett, egy gyárban talált munkát.

1942-re a berlini zsidóság helyzete életveszélyessé vált, Alois Brunner SS-tiszt vezetésével rövid, ám kegyetlen deportálási hullám kezdődött. Brunnernek az volt a célja, hogy „megtisztítsa” a várost a megmaradt zsidó lakosságtól, három hónap alatt ötvenhatezer embert deportált a városból. Ennek esett áldozatul Felice utolsó vele maradt rokona, a nagynyja is, nemsokára pedig az ő deportálásáról szóló utasítás is megérkezett, ezért inkább elrejtőzött. Hamis papírok segítségével Berlinben maradt, és sok más túlélőhöz hasonlóan ő is elhelyezkedett inkognitóban a német lakosság között. Újságíró szeretett volna lenni, új személyazonosságával pedig egy berlini náci lapnál kezdett dolgozni Felice Schröder néven. Ő és pár másik nő az ellenállásban tevékenykedve azon voltak, hogy minél több zsidót mentsenek meg. Bízalomra épülő törekény hálózatuk segítségével hamis papírokat, pénzt és egyéb szükséges eszközöket szereztek, amire az üldözötteknek szükségük volt.

Egy párhuzamos valóság

Lilly 1913-ban született Charlotte Elisabeth Kappler néven, és bár felnőtté válását befolyásolták a huszadik század első évtizedeinek eseményei, nem sok érdeklődést mutatott a politika iránt. Húszévesen, nem sokkal azután, hogy Hitler hatalomra került, a fiatal nő beleszeretett egy Günther Wust nevű könyvelőbe, aki a náci eszmékkel szimpatizált. Bár Lilly szülei (akik korábban a kommunista párt tagjai voltak) nem nézték jó szemmel a kapcsolatot, a

lány és Günther hamarosan egybekeltek, és három fiuk született.

Abban nem értenek egyet a szakértők, hogy mennyire volt Lilly maga is náci szimpatizáns, az azonban biztos, hogy sok más kortársához hasonlóan ő is szemet hunyt az egyre erősebb gyűlöletrendszer kialakulása fölött. A háború kitörése nem sokat változtatott addigi életén. Bár férje a birodalmi hadseregben szolgált, pozíciója viszonylag biztonságos volt, és gyakran hazalátogatott. Mivel elégedetlenek voltak a házasságukkal, mindkettejüknek volt viszonya másokkal. Egyik szeretőjétől született Lilly negyedik fia, a négy gyerekkel pedig kiérdemelte a *Német Anyák Beccsületkeresztjét*. A kitüntetés számos előjoggal járt, többek között házicseledet kaptak, aki segítette a gyerekek körüli teendőikben. A cseledjük egy bizonyos Inge Wolff lett, és ezzel minden megváltozott. Inge a zsidó ellenállásban dolgozott a náci rendszer ellen, ő is része volt Felice „belső körének”.

Felice és Lilly

Egy zsidó és egy náci (?) szerelme

1942 novemberében Lilly elkísérte Inget egy kávézóba, ahol Felice-szel találkoztak. Lillyt megbabonázta a gyönyörű, sötét hajú nő, és Felice is érdeklődést mutatott iránta. Lenyűgöző volt számára, hogy hatással lehet egy olyan nőre, aki ennyire közel állt a náci ideológiákhoz (egyesek szerint „kiszagolta a zsidókat”). Lillynek nagy lakása volt, és élelmiszerjegyekből is jutott neki bőven, ezért rövid idő múlva a Wust-lakás Felice belső körének találkahelye lett anélkül, hogy Lilly sejtette volna, valójában a zsidó ellenállás tagjai vendégeskednek nála. Élvezte a társaságot és a figyelmet. Lilly férjének sem okozott gondot, amikor hazalátogatott, örömmel látta a csinos, fiatal nőket, és értékelte felesége újonnan megtalált nyugalma. A kezdetben Felice részéről valószínűleg érdekből folytatott udvarlás azonban rövidesen mély, valódi vonzalommal változott, és egyre nyíltabban kezdte kifejezni érdeklődését. Bár továbbra sem avatta be Lillyt valódi identi-

tásába, elhalmozta virágokkal, versekkel és szerelmes levelekkel.

1943 februárjában a berlini helyzet tovább súlyosbodott, amikor Goebbels kijelentette, megtisztítja Németországot a belső ellenségtől, a zsidóktól, és áprilisra Berlinben egyetlen zsidó sem marad. Felice elmenekült a városból, és a hegyekben élő barátainál húzta meg magát. Ezalatt is leveleztek Lillyvel, aki Felice távolléte alatt néhány hétre kórházba került. Amikor Felice visszatért Berlinbe, és meglátogatta Lillyt, bevallotta neki érzéseit, ekkor csattant el köztük az első csók is.

„Mindig szeretni foglak”

Miután Lillyt hazaengedték a kórházból, a páros elválaszthatatlanná vált. Titokban összeházasodtak, a fogadalmait maguk fogalmazták, Felice-én a következő ígérek olvashatók:

1. Mindig szeretni foglak.
2. Sosem hagylak magadra.
3. Mindent megteszek, hogy boldoggá tegyelek.
4. Mindent biztosítok neked és a gyerekeknek, amennyire a körülmények engedik.
5. Nem tiltakozom, ha te is gondoskodsz rólam.
6. Nem nézek többet csinos lányokra, legfeljebb csak azért, hogy megbizonyosodjak róla, te csinosabb vagy.
7. Nem jövök túl gyakran későn haza.
8. Megpróbálok halkabban csikorgatni a fogamat éjszaka.
9. Mindig szeretni foglak.
10. Mindig szeretni foglak.

További értesítésig.

Felice

Felice beköltözött Lillyhez (hivatalosan azért, hogy a gondját viselje a nőnek és a gyerekeinek), akinek férjét közben a frontra helyezték, így látogatásai megszűntek.

Ahogy a háborús helyzet egyre súlyosbodott, a pár mindennapi élete mind nehezebbé vált, és sok volt közöttük a konfliktus, mivel Lilly nem értette, miért tűnik el párja váratlanul, és látszólag ok nélkül. Felice továbbra sem merte megosztani az igazságot, amikor azonban Lilly megfenyegette, hogy kidobja a lakásból (ami ekkorra már közös otthonuk volt), Felice beavatta a titokba.

Lilly beszámolója alapján ezzel a páros

kapcsolata még szorosabbá vált - a nő igyekezett mindent megtenni, hogy szerelmét biztonságban tudja. Próbálta támogatni az ellenállás akcióit, bár Felice kevés részletet árult el, hogy ne sodorja bajba Lillyt. Felice belső köre viszont nem örült, hogy Lilly egyáltalán tud az identitásukról, úgy érezték, ez fokozott kockázatot jelent rájuk nézve.

Egy villanásnyi remény, aztán búcsú

A két nő igyekezett a körülményekhez képest biztonságos otthoni légkört teremteni Lilly gyerekeinek (akikkel Felice „néne” is jó volt a kapcsolata), Lilly pedig 1943 nyarán beadta a papírokat, hogy elválhasson a férjétől. 1944 nyarára a megmaradt berlini zsidó lakosság helyzete kilátástalanná vált, így az ellenállás sok tagja, köztük Felice belső köre is megszökött a városból. Bár a hagyatéka alapján nem egyértelmű, hogy Felice miért döntött a maradás mellett, valószínűleg nem akarta feladni a náci elleni harcot, és Lillyt sem akarta hátrahagyni. Azt remélte, hogy Lilly mellett (aki a nyilvánosság előtt még mindig Günther felesége, és kitüntetett német anya volt) viszonylagos biztonságban van, a háború pedig hamarosan véget ér majd.

1944 augusztusában minden remény szertefoszlott. Felice-t letartóztatta a Gestapo, amikor a páros visszatért otthonába egy kirándulásról (ezen a kiránduláson ké-

szült róluk az a pár kép, amelyen kettesben láthatók). Arra sosem derült fény, hogy ki fedte fel Felice identitását és tartózkodási helyét. Bár Lillyt is letartóztatták, de a kihallgatás után őt elengedték, valószínűleg korábbi kitüntetése miatt. Lilly meglátogatta Felice-t a zárkában, majd később, amikor másik helyszínre, *Theresienstadtba* szállították, oda is követte, és kérvényezte, hogy találkozhassanak. Ezt megtagadták, a két nő sosem látta egymást többé, azonban egy ideig még leveleztek.

Felice szeptemberben *Auschwitzba*, majd a *Gross-Rosen* koncentrációs táborba került, utolsó levelét innen írta Lillynek 1944. december 26-án. 1944 végén/1945 elején a front közeledtével a Gross-Roseni tábor felszámolták, a foglyokat pedig halálmenetekben megindították *Bergen-Belsen* felé. Halálának dátumaként évekkal később hivatalosan 1944. december 31-ét jelölték meg, valószínűleg a halálmenetben vesztette életét, vagy nem sokkal később a táborban. 23 éves volt.

„Először találtam a szerelmet csodaszépnek és gyengédnek”

Miután Felice-t elhurcolták, Lilly három zsidó nőnek segített megmenekülni, amiért 1981-ben *Német Szövetségi Érdemkeresztet*, később pedig *Izraeltől Világ Igazságit* kitüntetéset kapott. Egész életében ott lebegett felette a kérdés, vajon Felice-t akkor

is elvitték-e volna, ha nem marad Berlinben, vagy ha nem próbál meg Lilly bejutni hozzá *Theresienstadtba*. Vajon meg tudta volna menteni? Felice barátai sokáig Lillyt okolták Felice haláláért, a bűntudat miatt pedig többször is öngyilkosságot kísérelt meg.

Lilly történetét a kilencvenes években hozta nyilvánosságra, mivel úgy gondolta, tartozik annyival Felice-nek, hogy életben tartja az emléket.

A visszaemlékezések és a páros levelei alapján *Erika Fischer* fikcióval kiegészítve megjelentette *Aimée és Jaguár* című könyvét, melyből később film is készült azonos címmel (Aimée és Jaguár az egymásnak adott beceneveik voltak). Egy 89 éves korában készült interjúban Lilly így emlékezett vissza Felice-re: „Ő volt a másik felem, szó szerint a tükörképem, először találtam a szerelmet csodaszépnek és gyengédnek.”

Lilly Wust 2006-ban, 92 éves korában hunyt el. A haláláig őrizgetett leveleiket, a Felice-től maradt emlékeket (verseket, fényképeket) a *Berlini Zsidó Múzeumra* hagyta. Bár a teljes igazságot sosem fogjuk megtudni, a fennmaradt írásos emlékekből képet kaphatunk arról, az együtt töltött rövid idő alatt milyen mély érzések alakultak ki kettejük között.

Pichler Zsófi

(Forrás: wmn.hu)

Széditő ütemben zajlik a népmozgás Európában

Szép csendben eltűnhet egy történelmi népcsoport

A kiújuló izraeli-palesztin konfliktus hullámai elérték Európát is, a földrészen állandóak a tüntetések, sokszor a *Gázai övezet* mellett. Hiába foglalt állást az összes európai kormány *Izrael* mellett, a közhangulat látszólag mást mutat. Ez azért is különleges, mert korábban a kontinensen élt a világ zsidóságának döntő többsége, ám az elmúlt évtizedekben radikálisan megváltoztak az arányok. A folyamat egyértelműnek tűnik, míg a judaizmus eltűnében van, addig az iszlám felemelkedik a régióban, és nincs jele annak, hogy a folyamatban egyhamar változás állna be.

A téma átpolitizált jellege miatt nagyon fontos már rögtön az elején leszögezni, hogy bár nagyon sokan úgy azonosítják az iszlám vallás követőit, mint akik egyértelműen *Izrael* ellen foglalnak állást, ez azonban koránt sincs így: több ország elítélte a *Hamász* támadását, sőt, az *Arab Center* felmérése szerint az arab világ egyes országa-

iban a lakosság akár 15-20% is pozitívan tekint a zsidó államra.

Hasonlóan hozzájuk, az európai muszlimokat sem lehet egy monolit tömbként kezelni, közöttük is megoszlanak a vélemények a *Hamász*ról, a palesztin kérdéssel és *Izrael* államról.

Az elmúlt időszakban azonban furcsa jelenséggé lehetett értékelni azt a fejleményt, hogy a *Hamász* által elkövetett brutális atrocitások ellenére láthatólag tömegek fejezik ki szimpátiájukat a palesztinokkal szerte a világon, Európában is. A kérdés azért nagyon fontos, mert alig több mint 100 éve még egyértelműen a kontinens jelentette a judaizmus bázisát: a 19. század végén az izraeliták körülbelül 90%-a élt a földrészen. Érdemes lehet az európai zsidó-muszlim ellentétet a demográfia oldaláról is megközelíteni, mi és hogyan változott a lakosság számát illetően az elmúlt néhány évtizedben.

Szinte teljesen eltűnik egy történelmi népcsoport az öreg kontinensről

Állandó vitakérdés, hogy mennyi zsidó maradt még Európában, ennek okai összetettek: az asszimiláció, illetve a zsidó identitás bonyolultsága - máig nem tisztázott mindenütt, hogy etnikai vagy vallási kisebbségről beszélhetünk. A nehézségeket jól szemléltetik a magyar népszámlálási adatok is: ameddig a 2022-es felméréseknél mindössze 7635-en vallották magukat izraelitának. Ennek ellenére a *Zsidó Világkongresszus* 47 és 100 ezer közé becsli a hazai zsidóság számát.

A kiugró eltérések a meghatározásnál alkalmazott módszerek miatt vannak. Az *Institute for Jewish Policy Research* egyszerre négy különböző terminológiát használ az európai zsidóság számának meghatározásához:

- Zsidó magánésség: ők a társadalmi felmérések alkalmával büszkén felvállalják

identitásukat. Kiegészülnek azokkal, akiknek a felmenőik voltak zsidók, de nem neveztek meg más vallást. A csoport létszáma körülbelül 1,3 millió fő.

- Zsidó szülőkkel bíró lakosság száma: ebben az esetben legalább egy zsidó szülője volt a megkérdezettnek, és legalább részben annak is tekinti magát. Ők 1,8 millióan vannak a kontinensen.

- Kibővített zsidó lakosság: ebbe az előző két csoport összlétszáma tartozik bele, kiegészülve a családtagokkal. Így az európai zsidóság létszáma körülbelül 2,3 millió fő.

- Az utolsó megközelítés szerint a legnagyobb a zsidóság száma Európában: a visszatérési törvény alapján. Ebben a csoportba mindenki beletartozik, akinek legalább egy zsidó nagyszülője volt, illetve ezen személyek családtagjai. Ez összességében 2,8 millió embert jelent a kontinensen.

A Pew Research kutatása az első módszer vette alapul az európai zsidók létszámának meghatározásakor, 2010-ben még körülbelül 1,4 millióra tették a számukat a földrészen. A tendencia tehát nem állt meg, az elmúlt 10 évben is körülbelül 100 000 fővel zsugorodott az izraelita kisebbség száma a kontinensen, és a tendencia tovább folytatódhat. Nem volt ez mindig így: 1933-ban még 9,5 millió volt a judaizmus követőinek közössége Európában. Ez akkoriban a világ zsidóságának közel 60%-át jelentette. A Szovjetunióban és Lengyelországban milliós kisebbségeket alkottak, de Romániában, Magyarországon, Németországban, Ausztriában és Csehszlovákiában is több száz ezren éltek. Ekkoriban a kontinensen felerősödtek az antiszemita hangok, egyre több üldöztetéssel kellett szembenézniük a zsidóknak.

A második világháború kirobbanásával pedig még súlyosabbá vált a zsidó kisebbségek helyzete (is) szerte Európában. 1945-ben, az európai békekötést követően 4 millió főnél is kevesebb izraelita élt a kontinensen. Különösen Kelet-Európában járt drámai következményekkel a második világháború és a holokauszt, itt a zsidóság létszáma 1939 és 1945 között 4,7 millió főről 859 ezerre zsugorodott. A Soá hatására elkerült a judaizmus súlypontja Európából, 1945 után a világ zsidóságának 35%-a élt már csak a kontinensen. A csökkenő tendencia nem állt meg a világháború után, az izraeliták folyamatosan tűntek el az országokból. Sokan Izraelbe költöztek (alijázás) illetve rengetegen olvadtak be a többségi társadalomba és hagyták el a zsidó identitásukat. Sokáig az európai trendekkel szemben Franciaország jelentette a kivé-

telt: az összeomló gyarmatbirodalom területeiről folyamatos volt a bevándorlás. Az elmúlt években ez a tendenciái is megváltozni látszik, a legnagyobb európai zsidó közösség körében is megindult a kivándorlás.

Így emelkedik fel egy vallási közösség Európában

Európában a második világháborút megelőzően is éltek őshonos muszlim közösségek, többnyire a Balkán-félszigeten, illetve Ukrajnában. Nyugat- és Észak-Európában elhanyagolható volt a létszámuk, párezer fős közösségeket alkottak. Az összeomló gyarmatbirodalmak, illetve a munkaerőpiacon jelentkező hiány miatt felpörgött az iszlám hívók bevándorlása a földrésze.

Az európai muzulmánok számával kapcsolatban is csak becslésekre lehet támaszkodni: a sokadik generációs bevándorlók körében megindult a beolvadás a többségi társadalomba, ami gyakran kéz a kézben járt a szekularizációval is.

A tendencia azonban világos: az IJESD (International Journal of Environmental Science and Development) elemzése szerint Európában még valamivel több, mint 10 millió iszlám hívó élt, ez a lakosság kevesebb, mint a kontinens lakóinak 2 százalékát jelentette, mára minden szám jóval magasabb.

A muszlim bevándorlás főleg a nyugati államokat érintette, a szocialista blokkban nem volt jellemző.

A folyamatos emelkedés hatására 2020-ra ugyanezen elemzés szerint körülbelül 42 millió iszlámhívó kisebbség él a kontinensen, de ebbe beletartozik a 13 millió feletti orosz muszlim kisebbség is. Ma az Európai Unió lakosságának körülbelül 5%-a muzulmán, főleg az északi és a nyugati országokban élnek.

A Pew Research arra vonatkozóan is készített előrejelzéseket 2017-ben, hogy pontosan mennyi lesz a muszlim lakosság száma és aránya 2050-ben Európában. Hozzá kell tenni, hogy a számítások idején még az Egyesült Királyság is az EU része volt. Három forgatókönyvet vázoltak fel:

- Zéró bevándorlás: ez akkor azzal számolt, hogy az adott időponttól kezdve egyetlen új muszlim sem érkezik Európába. A forgatókönyv azóta egyértelműen nem igazolódott, továbbra is évente több száz ezren érkeznek a kontinensre. Ebben az esetben a születésszámok hatására 26 millióról körülbelül 36 millióra növekedne az iszlám hívóinak száma a földrészen.

- Közepes bevándorlás: ebben az esetben a bevándorlás átlagos értékeket venne,

folytatódna, amikor semmilyen durva külső körülmény nem változtatja meg a trendeket. Ez a forgatókönyv 58 millió iszlámhívót jósol az évszázad közepére Európában.

- Magas bevándorlás: ebben az esetben növekedne a korábbi trend, az olyan hasonló események hatására, mint mondjuk a 2015-ös migrációs válság. Ebben az esetben az EU-ban közel 75,5 millió főre emelkedni a muszlimok száma 2050-re, ez 14 százalék feletti részarányt jelent. Nem oszlana ez el viszont egyenlően, ameddig Svédországban 30 százalék felett lenne a muzulmánok aránya, addig Lengyelországban mindössze 0,2 százalék.

Az Emerald Insight arról is készített felméréseket, hogy mikor válhatnak muszlim többségűvé európai államok. Elemzésük szerint legkorábban Ciprus válhat muszlim többségű országgá 2085-ben, majd Svédország 2125-ben, majd egy sor államot követően végül Litvánia 2215-ben. Megjegyzendő, hogy az ilyen típusú előrejelzések akkora időtávot ölelnek fel, amelyek miatt megjósolhatatlan a tényleges tendencia. Könnyen meglehet, hogy egyetlen államban sem következnek be hasonló transzformációk, míg az is előfordulhat, hogy már sokkal hamarabb eljön ez a pont.

A tendenciák egyértelműek a jövőre tekintve: Európában szinte biztosan jelentősen növekedni fog a muszlimok száma az elkövetkezendő években. Ez a kijelentés akkor is megállja a helyét, ha az európai bevándorláspolitikában éles fordulat következik be. Az iszlámhívók körében magasabbak a születésszámok, mint a társadalmi átlag. Fontos kiemelni, hogy nem csak ez számít az európai muzulmánok kérdésére illetően.

A demográfiai mutatók mellett az integrációs politika sikerének, illetve a muszlimok szekularizációjának is nagy szerepe lehet a jövőben.

Kérdéses marad ettől függetlenül, hogy a kontinens muszlimjai milyen kapcsolatban maradnak az iszlám világgal: nem zárható, hogy a közel-keleti konfliktusok és ellentétek rezonanciája miatt veszélyeztetve érezheti magát a helyi zsidó közösség, így ez a csökkenő tendencia felgyorsulhat. Ennek már most is vannak figyelmeztető jelei. Ez azt is eredményezheti, hogy a kisebbség eltűnik Európából, elvándorolnak, vagy beolvadnak a többségi társadalomba. A zsidóság a gazdag történelmi hagyomány miatt nem jelentéktelenedhet el Európában, de szélsőséges esetben a zsidók számára Európa eljelentéktelenedhet.

Forrás: portfolio.hu

Meghalni jönnek a világra. Vajon megmentheti-e őket két bátor asszony?

„Bába vagyok, ő pedig a segédem.” Egyetlen mondat, ami Auschwitz falai között egyszerre jelenti a biztos túlélést és az örök lelki traumák végeláthatatlan sorát Anna Kamińska bába és segédje, Esther Pasternák számára. Egy hely, ahol csak a szőke hajú, kék szemű újszülöttek vannak biztonságban. Vagy mégsem? Anna és Esther minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy annyi csecsemőt mentsenek meg, amennyit csak tudnak. Ezen az embertelen helyen senkinek nincs neve, de mindenkinek van egy száma. Amikor már a háború lezárulni látszik, két főhősnőnk az anyák számát a táborból kimentett újszülöttekre tetoválják azzal a reménnyel, hogy anya és gyermeke a későbbiekben egymásra találhat.

A könyvet Stanisława Leszczyńska élet-története inspirálta, akit manapság az auschwitzi anyaként tartanak számon. 1896-ban született a lengyelországi Łódź-ban. 43 éves volt, amikor a németek megszállták Lengyelországot, ráadásul zsidók lakta környéken élt családjával. Amikor gettóvá alakították a területet, négy gyermekével és férjével együtt próbált segíteni a zsidóknak akár hamis dokumentumok beszerzésével, akár étellel. Hiába volt katolikus, emberbaráti tettei miatt került koncentrációs táborba Sylwia nevű lányával együtt. Olyan megrázó eseményeknek volt a

Stanisława Leszczyńska

szemtanúja, mint a terhes nők gázkamrába küldése vagy elvetélése. Foglalkozásából adódóan ápolta a táborba hurcolt nőket, és ha valakinek sikerült a körülmények elle-

nére is eljutni a szülés fázisához, levelezte azt. Arra kényszerítették, hogy az anyja előtt fojtassa vízbe az ártatlan gyermeket. Saját, és segédje, Sylwia életét kockáztatva nem volt hajlandó ilyen szörnyűségeket csinálni, még a hírhedt Mengele doktornak is ellenszegült. Összesen 3000 csecsemőt segített világra, de 1500-an a náciak áldozatául estek, és mintegy 1000-en nem éltek túl a koncentrációs tábor adta viszontagságokat. Minden egyes kis reménysugarat kihasználva a bába az édesanyák számát „rátetoválta” a gyermekek hónaljára, hátha a későbbiekben még egymásra találhatnak. A szerencsésebb babák, akik kék szemmel és szőke hajjal „árjáknek” születtek, német nevelőszülökhöz kerültek. Mindösszesen 30 baba élte túl a holokauszt szörnyűségeit.

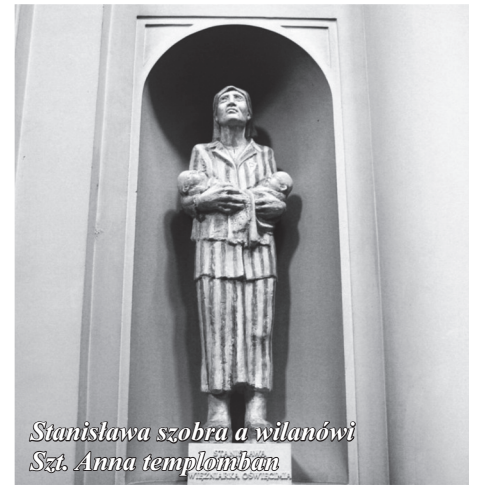

„Ennek a könyvnek az olvasása teljesen összetörte a szívem. Még soha nem olvastam ennyire valóságghű könyvet Auschwitz-ról! Bár nehéz elolvasni, ez egy olyan fontos történet, amelyet el kell mesélni!”

Miután felszámolták a táborokat, Stanisława Leszczyńska visszatért szülővárosába, és bábaként folytatta tevékenységét, soha fel nem dolgozható lelki traumák emlékével. Nem mindennapi története természetesen nem válhatott azonnal ismertté, de 1970-ben lehetősége nyílt találkozni néhány, általa megmentett gyermekkel és édesanyjával. 1974-ben, 77 éves korában halt meg.

Lengyelországban több kórházat és szervezetet neveztek el róla, sőt az auschwitz koncentrációs tábor múzeumának főútja és a krakkói szülészeti iskola is az ő nevét viseli.

Amikor Auschwitz kapui bezárulnak mögötte, Anna Kamińska egy egyszerű mondatral menti meg magát és fiatal barátját, Esther Pasternákot a biztos haláltól: „Bába vagyok, ő pedig a segédem.” Ám hamar rá kell jönnie, hogy az azonnali halál talán kegyesebb lett volna, mint a földi pokol, ahova kerülnek.

Stanisława szobra a wilanówi Szt. Anna templomban

Anna Stuart a történelmi fikció megírásakor olyan nőknek kívánt emléket állítani, akik az embert próbáló körülmények ellenére is példaértékűen valami jót cselekedtek. Nemcsak magukkal és saját túlélésükkel foglalkoztak, hanem másokra is odafigyeltek. A fizikai test ápolása mellett próbálták a lelki ápolásra is időt és energiát szánni. Még akkor is, ha ez a saját életük kockáztatásával járt.

Lebilincselő valós történet egy nőről, aki mert nemet mondani, merte a saját életét kockára tenni mások életének megmentéséért. Anna Kamińska története rádöbbsen arra, hogy mindig van választásunk, és soha nem szabad feladnunk emberi mivoltunkat mások akarátának engedelmeskedve. A közvetlen megszólalásmód és a könnyen érthető nyelvezet, valamint a tudat, hogy egykor hétköznapi emberekkel is megtörténhetett ilyen szörnyűség, hozzájárul a megrendítő olvasmányélményhez. Mindezek mellett olyan fontos történelmi eseményekről való tudásunkat bővíthetjük, mint a második világháború és a holokauszt, melyek az egész emberiséget megrázták.

Forrás: moobius.hu

Nem adják fel - újraindult a súlyos csapást szenvedett kibuc nyomdája

A Beeri kibucban működő nyomda története a település megalapításáig nyúlik vissza. A Beeri Nyomda épülete a csodával határos módon sértetlen maradt az október 7-i véres támadás során.

Amikor Levi Zrodinski (Zorea) 1925-ben Ukrajnából alijázott Izrael földjére, nem is gondolta volna, hogy nagy álma éppen egy kis kibucban, a Negev-sivatagban fog valóra válni. Nem láthatta előre, hogy ez a kis kibuc idővel Izrael nyomdaipari óriásává válik, és itt jön létre a világ egyik legfejlettebb nyomdászati üzeme. Levi Zorea, a lelkes cionista, a vállalkozó és iparos Haifa városában telepedett le, és ott alapított sikeres nyomdát. Idealista és merész 18 éves fia, Lazar Zorea egyike volt azon úttörők csoportjának, akik megalapították a Beeri kibucot.

Közvetlenül jom kipur után, 1946. október 6-án, Lazar Zorea és társai egy titkos akció keretében egyik napról a másikra 11 új települést hoztak létre. Ezeket a településeket, amelyek közé Beeri is tartozik, azóta a 11 pontként emlegetik, és nagy jelentőségük volt a Negev zsidó lakosságának megerősítésében.

Lazar Zorea a Beeri Nyomdában

A fiatal kibuc tagjai olyan stabil bevételi forrást kerestek, amely gazdasági biztonságot nyújt a közvetlenül Izrael és a Gázai övezet határán fekvő kis közösségnek. Zorea, aki szemtanúja volt apja nyomdája sikerének, három másik taggal együtt megalapította az első nyomdászati üzemet a Negev-sivatagban. A nyomda ötlete nagyon szokatlan volt a kibucmozgalomban, de Lazar és barátai ragaszkodtak hozzá, és némi huzavonát követően végül megvalósulhatott a projekt. Zorea tapasztalt apja, Levi segítette és bátorította őket, valamint a Szohnut nyújtott támogatást a vállalkozáshoz.

Jigal Zorea, Lazar fia mondta el, hogyan kezdődött 1950-ben minden, szinte a semmiből: „A nyomda kezdetben nem volt több egy elhagyatott kőháznál, egy betű-

nyomó géppel, egy sajtószedővel, aminek az ólom betűit kedvezményesen vásárolták, és egy szerény könyvkötőgéppel. Kezdetben néhány egyszerű nyomtatványt és az új állami intézmények néhány dokumentumát nyomtatták.”

Jigal arról is mesélt, hogy fiatal korában a nyomdában az ólombetűk elrendezésével foglalkozott, mielőtt a gyümölcsösben dolgozott volna, ami akkoriban „tekintélyesebbnek” számított. Katonai szolgálatát után folytatta a családi hagyományt, és miután a Betzalel Akadémián grafikai tervezést tanult, a Beeri Nyomda munkatársa lett, ahol 50 évig dolgozott, és vezető tervezőként irányította a kézi tervezésről a számítógépesre való áttérést.

A Beeri Nyomda az 50-es években

Az évek során Beeri tagjai soha nem hagyták abba az újítások, új ötletek és módszerek kitalálását és kidolgozását, hogy javítsák és bővítsék a szolgáltatások körét, amelyeket a nyomda minden olyan vállalkozásnak, vállalatnak vagy szervezetnek nyújtott, amelyeknek éppen szüksége volt ezekre. Így a nyomda egyre csak nőtt és nőtt, mígnem állandó épületbe költözött, amely szükség esetén szintén bővült és növekedett. Idővel a Beeri Nyomda egyre több lakosnak biztosított megélhetést a gázai határvidéken.

A Beeri Nyomda jelentősége azonban messze túlmutatott Izrael ezen részén. Idővel a vállalat egész Izrael nyomdájává vált. Tudása és technológiája lehetővé tette a fejlődő ország számára szükséges gazdasági modernizációs folyamatokat - a líráról a sékelre való áttérést, az összes bank által használt mágneses csekkek bevezetését és még sok más fejlesztést.

Sokan nem tudják, de a Beeri Nyomda szerves része az izraeli állampolgárok mindennapi életének, hiszen minden hitelkártyát és jogosítványt ott nyomtatnak. Ugyanez igaz az összes borítékra, amelyet a

bankok és a hivatalos állami intézmények küldenek szét. A Beeri Nyomdában találták fel a borítékra nyomtatott levelet is, amely újításnak köszönhetően az idők során hatalmas mennyiségű papírt takarítottak meg.

2023. október 7-én Beeri kibuc kimondhatatlan veszteségeket szenvedett: Legalább 85 tagját mártírozták le a Hamasz terroristái, 30-an eltűntnek számítanak, 26-an pedig túszok a Gázai övezetben. Hősies harcok zajlottak a házai között, és a gyönyörű kibuc számos területe teljesen elpusztult, de csodával határos módon vagy a jó szerencsének köszönhetően a nyomda épülete sértetlen maradt.

A meggyilkolt kibuc tagok felett érzett súlyos gyász ellenére, és annak ellenére, hogy még mindig vannak eltűnt és Gázában fogvatartott tagok, a túlélők úgy döntöttek, hogy a lehető leggyorsabban megújítják a nyomda működését, és nem adják fel a jeles projektet, amelyet évtizedeken keresztül hoztak létre és ápoltak.

Jichák Hercog államelnök a nyomda újraindításán

Ben Suchman, a Beeri Nyomda vezérigazgatója az elmúlt években a kibuc többi tagjával együtt nem hagyta, hogy a sokkoló hírek és a nehéz helyzet kétségbeesésbe rántsák őket. Tíz nappal a kibucukban történt mártírhalál után kijelentették: „a Beeri Nyomda nyitva van”, és szándékukban áll a teljes kapacitással való üzemi helyezésére.

Jigal és családja a Beeri kibucból kitélepítettek között volt, és jelenleg Ein Gedi kibucban laknak, amely a Beeri közösségből megmaradtak közül sokakat befogadott, mint mondja:

„Mindannyian reméljük, hogy a Beeri Nyomda, amely már működik, ismét megtestesítheti azt az úttörő szellemet, amely a kedves Beeri közösség szívében rejlik. Ez a vállalkozás lehet az élharcosa a gázai határvidék összes kibucának, településének és városának újjáépítésére irányuló erőfeszítéseknek. Főnixként fognak feltámadni a hamvaikból.”

HaSzafranim, az Izraeli Nemzeti Könyvtár blogjának írása

A Micve Klub programajánlója

Szilágyi Enikő sanzonénekes

Tárt karokkal várják a New York-i, berlini, londoni, brüsszeli és párizsi színházak. Amikor a színpadra lép, és felcsendül szívbemarkoló mezzoszopránja, szavainak érzéki erejével mélyen megérinti a közönséget. Érzelemgazdag előadásmódjával egyszerre letaglóz és felemel, elementáris erővel emlékeztetve minket emberi mivoltunkra.

Egyedülálló tehetsége méltó rangot biztosított számára a leghíresebb sanzonénekesek sorában, a két nagy klasszikus, *Florrelle* és *Lys Gauty* után, valamint a közel-múlt sztárjai - *Colette Magny*, *Caura Vaucaire*, *Barbara* és *Juliette Gréco* mellett.

Szilágyi Enikő, magyar-osztrák-román származású erdélyi menekült, akárcsak *Bartók Béla*. Született *Kolozsvárott*, németesen *Klausenburgban*. A marosvásárhelyi Színház- és Filmművészeti Egyetem diákja, majd diplomása. Jóval tanulmányai befejezése előtt rádiómikrofonnal a kezében énekel, televíziós stúdióműsorokban lép fel, filmkamerák előtt és színpadon játszik. *Románia* nagy egyetemi városaiban és kulturális központjaiban vendégszerepel. Négy évet él *Belgiumban*, megszerzi a belga állampolgárságot, aztán *Magyarországra*, illetve *Franciaországba* költözik.

Első számottevőbb szerepeinek klasszikusan népies repertoárja a háború utáni

legendás *Berliner Ensemble*, illetve a *Jean Vilar*-féle *Párizsi Nemzeti Népszínház* darabjaira emlékeztet: *Marguerite Duras*, *Beckett*, *Heiner Müller*, *Pirandello*, *Euripidész*, *Ibsen*, *Schiller*, *Dosztojevszkij*, *García Lorca*, *Goldoni*, *Arthur Miller*, *Shakespeare*, *Szophoklész*, *G. B. Shaw*, *Machiavelli* és *Brecht* - ez utóbbinál a *Koldusopera* *Pollyjának* szerepében. Mintegy hatvan színházi és húsz filmszerep.

Számos elismerést kapott: a legjobb női szereplőnek járó díjat a *Román Ifjúsági Színházak Fesztiválja* alkalmából; a legjobb női szereplőnek járó díjat a *Román Filmszemlén*; színházi munkásságáért *Budapest*en kétszer is kitüntették, *Magyarországon* pedig az év legjobb színházi színésznőjeként négyszer is nívódíjat kapott. Kitüntették a *Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével*.

1996 körül a dal műfaja - és azon belül is a francia sanzonok világa - felé fordul, és saját megzenésített művei mellett olyan előadók szerzeményeiből válogat, mint *Édith Piaf*, *Boris Vian*, *Léo Ferré*, *Jacques Brel*, *Barbara* vagy *Kurt Weill*. Számos országban fellépett már, és több mint ezer ilyen dalestet tudhat maga mögött. Kiváló kritikákat kapott: a jellemzően kedvező visszhang mellett előadásait mindenütt mély megrendülés és egyöntetű lelkesedés

kísérte.

Szilágyi Enikő ma *Párizsban* él, a *Szajna*-parttól nem messze, és a legrangosabb színházak - a *Théâtre Déjazet*, a *Théâtre Lucernaire*, a *Salle Gaveau*, a *Palais de la Paix* és a *Théâtre des Nouveautés* - színpadjain lép fel.

Mindenkit szeretettel várunk december 2-án 19.00 órától Szilágyi Enikő (L'aigle noir) című francia sanzonestjére. Zongorán kísér: Tassonyi Zsolt. Belépő: 1000,- Ft.

Szilágyi Enikő

Segíts Te is!

A Kidma Egyesület felhívása

Taktikai ruhák az IDF-nek

Hül az idő *Izraelben* is. Egyre fontosabbak a meleg és nedvességálló cuccok a katonáknak is. Továbbra is taktikai pólókat és katonai nadrágokat várnak az egységek. Egy az *IDF-ben* használatos hosszú ujjú póló 14 990 forint, egy térdvédős nadrág 33 990 fo-rint.

A *Kidma* továbbra is az *IDF*-ből érkező magyar gyökerű katonák konkrét kéréseit teljesíti elsősorban. Egy hónap alatt négy ütemben küldtünk ki *Izraelbe* csomagokat - több, mint két és fél millió forint értékben. Vásárolni pedig annyiból tudunk, amennyit ti adományoztok. Sok kis adományból áll össze a nagy segítség! Ezért továbbra is arra kérünk, hogy támogasd a kampányunkat!

Kidma Magyarország Közhasznú Egyesület

Bankszámlaszám:

10201006-50218343

A piros motor kampány

Több, mint 30 kiskorút hurcoltak erőszakkal *Gázába* a *Hamasz* terroristái. A *Kidma* azóta is aktívan próbálja felhívni a figyelmet rájuk. A piros kismotoros kampányunkat ezért próbáljuk minél több helyre eljuttatni a Ti jóvoltotokból.

A *#theredballoon* kampánnyal az a célunk, hogy külön is felhívjuk a figyelmet a gyermekekkel szembeni embertelen bánásmódra. Most te is csatlakozhatsz az akciónkhoz adományoddal! A kiállított kismotorok egyenként 4200 forintba kerülnek. Ha egyetértesz a felhívással, támogasd az akciónkat ezzel a szerény összeggel.

Mi vállaljuk, hogy a következő hetekben további figyelemfelhívó akciókhoz is használjuk a kismotorokat szerte az ország-

ban. Majd pedig egy hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkozó bölcsődének/óvodának ajándékozzuk a kismotorokat a gyerekek örömeire.

Kidma Magyarország Közhasznú Egyesület

Bankszámlaszám:

10201006-50218343

(Közleménybe írástok be, hogy „kismotor”!)

A BUDAI MICVE KLUB decemberi-januári programja

- December 02. 19.00 órától A FEKETE SAS (L' aigle noir) - SZILÁGYI ENIKŐ FRANCIA (szombat) SANZONESTJE.** Zongorán kísér: TASSONYI ZSOLT. SZILÁGYI ENIKŐ ma Párizsban él, egyedülálló tehetsége méltó rangot biztosít számára a leghíresebb szanzonekés sorában. Amikor színpadra lép, és felcsendül szívbemarkoló mezzoszopránja, mélyen megéri a közönséget. Belépő: 1000,- Ft.
- December 10. 17.00 órától KÖZÖNSÉGTALÁLKOZÓ NÓGRÁDI GÁBOR Prima-Primissima-díjas (vasárnap) íróval.** A belépés díjtalan.
- December 10. 18.00 órától HANUKA, A FÉNY CSODÁI - A FRANKEL ZSINAGÓGA ÜNNEPI (vasárnap) KONCERTJE.** Fellép: VOICE & BRASS EGYÜTTES, NÓGRÁDI GERGELY főkantor, FELLEGI BALÁZS operaénekes.
- December 17. 18.00 órától IZRAEL ÉS A PALESZTINOK: ÚJRA A VILÁGPOLITIKA (vasárnap) FÓKUSZÁBAN.** A Micve Klub vendége lesz CSICSMANN LÁSZLÓ egyetemi tanár, Közel-Kelet szakértő, a Budapesti Corvinus Egyetem professzora. Az elmúlt hetek tragikus és drámai hírei ismét a világpolitika központi témájává tették a Közel-Keletet és azon belül is az úgynevezett palesztin kérdést. Egyebek között, a Gázai övezetben kirobbant konfliktus fejleményeiről, a lehetséges következményekről, a nagyhatalmak és környező országok álláspontjáról, valamint Irán szerepéről is kérdezni fogja a szakértőt az est házigazdája, KOZMA LEVENTE. A belépés díjtalan.

Állandó programjaink

Csütörtökönként

18.00 órától FRANKEL BARÁTI KÖR. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk. Várjuk új tagok jelentkezését!

Péntekenként

SZOMBATKÖSZÖNTŐ FOGLALKOZÁS OVISOK ÉS KISISKOLÁSOK RÉSZÉRE.

A foglalkozást Sebdénics Barnabás és Hegedűs Dávid vezeti. Időpont: nyáron 18.30, télen 18.00. Amiben részed lehet: gyertyagyújtás, barhesz evés, zsidó mesék, hórázás, héber dalok, kézműveskedés, dráma játékok, zsidó ünnepek, beszélgetés és persze új barátok. Várunk sok szeretettel a Mezüze klubban.

Részletek: www.frankel.hu

A MICVE KLUB FELHÍVÁSA!

Kíváncsian és nyitottsággal várom az ötleteiteket, hogy kit szeretnétek látni és hallani a Micve Klub vendégeként, illetve milyen jellegű foglalkozásokon vennétek részt.

Javaslataitokat az

aratojudit05@gmail.com

e-mail címre küldhetitek.

Közreműködésetek előre is nagyon köszönöm!

Arató Judit

Budai Sófár

A BZSH Budai Körzet és a Frankel Zsinagóga Alapítvány havonta megjelenő kiadványa
Elnök: Tordai Péter • Rabbí: Verő Tamás • Klubvezető: Arató Judit
Főszerkesztő: Sárosi Viktória (sarosimaci@gmail.com, 06-30-551-2002)
A szerkesztőség címe: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
Iroda: Sárosi Éva • Irodai órák: hétköznap 7-13 óráig • Telefon: 326-1445
Internet: www.frankel.hu • E-mail: info@frankel.hu
Nyomdai előkészítés: Katisch • Nyomda: Gléda Kft.
Támogató: Frankel Zsinagóga Alapítvány